

Visuomenės sveikata 2005 m. Nr.4(31)

Turinys

E.Mačiūnas, J.Kalibatas, A.Barzda, S.Čaplinskas, O.Davidonienė, A.Gaižauskienė, R.Brusokas

Visuomenės sveikatos priežiūros modeliavimas nacionaliniu lygiu, (5-11).

D.Zabulytė, A.Paltanavičienė, J.Kalibatas

Bendrieji toksikologijos principai, (12-18).

V.Juškelienė, J.Kalibatas, M.Kudeliienė, S.Naudžiūtė

Profesinių mokyklų moksleivių sveikatos ugdymo galimybių įvertinimas, (19-23).

M.Černiauskienė, R.Proškuvienė, Zlatkuvienė V., Finažonokienė D.

Vilniaus m. Fabijoniškių ir Jeruzalės mokyklų aštuntokų požiūris į narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevenciją integruotame sveikatos ugdymo kurse, (24-29).

A.Goštautas, E.Kavaliauskaitė

Trumpalaikio profilaktinio mokymo įtaka moksleivių požiūrio ir įsitraukimo į rūkymą kitimui, (30-37).

A.Laskytė, N. Žemaitienė, S.Laskienė

Sąmoningai save žalojantys vaikai ir paaugliai: Lietuvoje atliktų tyrimų apžvalga, (38-43).

J.V.Vaitkevičius, T.Bakanovienė, L.Miliūnienė

Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų ugdytinių popamokinės veiklos, laisvalaikio ir savijautos tyrimas, (44-47).

R.Jankauskas, D.Krisiulevičienė

Sergamumas profesinėmis ligomis Lietuvoje ir kitose Europos sąjungos šalyse, (48-51).

A.Liutkevičius, D.Tamulionytė, D.Sekmokienė

Funkcinio maisto ingredientai – vartotojams, medikams, maisto produktų technologams, (52-59).

R.Vaičekauskaitė

Šeimos, auginančios vaiką su negalia, situacija vidinės darnos aspektu, (60-66).

J.Kurtinaitis, G.Smailytė

Skrandžio vėžiu susirgusių asmenų išgyvenamumas Lietuvoje. 1998-2000 metų sergamumo duomenų įvertinimas, (67-71).

R.Kaffemanas, L.O.Mikelevičienė, I.Kaffemanienė

Sutrikusios psichikos asmenų poreikiai ir jų vertinimo ypatumai, (72-80).

N.Jaščaninienė, M.Boryta

Amoniako ir laktato slenksčių sąryšio reikšmė sportinės treniruotės stebėsenai, (81-84).

E.Mačiūnas, J.Kalibatas, A.Barzda, S.Čaplinskas, O.Davidonienė, A.Gaižauskienė, R.Brusokas

Visuomenės sveikatos priežiūros modeliavimas nacionaliniu lygiu, (5-11).

D.Zabulytė, A.Paltanavičienė, J.Kalibatas

Bendrieji toksikologijos principai, (12-18).

Santrauka

Straipsnyje pateikiama toksikologijos mokslo pagrindinės veiklos sritys, terminologija, toksiškumo stadijos po cheminio poveikio, veikimo mechanizmai ir toksiškų veiksnių klasifikacija. Remiantis literatūros duomenimis pateikiama įvairių toksiškumo klasifikacijos pavyzdžių.

Raktažodžiai: toksiškumas, toksikokinetika, biologinis sustiprėjimas.

V.Juškelienė, J.Kalibatas, M.Kudeliienė, S.Naudžiūtė

Profesinių mokyklų moksleivių sveikatos ugdymo galimybių įvertinimas, (19-23).

Santrauka

Siekiant sukurti efektyvias sveikatos ugdymo programas svarbu išsiaiškinti įvairių socialinių ir edukacinių grupių sveikatos ugdymo poreikius ir galimybes. Šio tyrimo tikslas – atskleisti Lietuvos profesinėse mokyklose besimokančių moksleivių sveikatos informuotumo situaciją, aprašyti Lietuvos ir užsienio patirtį paauglių bei jaunuolių sveikatos ugdymo srityje. Profesinių mokyklų moksleivių sveikatos žinių tyrimas atskleidė menką šio kontingento sveikatos informuotumą, nepakankamą patikimų sveikatos šaltinių prieinamumą bei pačių paauglių motyvaciją jais naudotis. Šeimos, pedagogo ir mediko vaidmuo puoselėjant sveiką šio edukacinio kontingento gyvenimą taip pat yra per mažas.

Raktažodžiai: profesinė mokykla, paaugliai, sveikatos ugdymas, sveikatos žinios ir žinių šaltiniai.

M.Černiauskiė, R.Proškuvienė, Zlatkuvienė V., Finažonokienė D.

Vilniaus m. Fabijoniškių ir Jeruzalės mokyklų aštuntokų požiūris į narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevenciją integruotame sveikatos ugdymo kurse, (24-29).

Santrauka

Šio tyrimo tikslas – išnagrinėti moksleivių požiūrį į atskirų dalykų pamokų panaudojimą narkotinių ir psichotropinių medžiagų prevencijai. Dviejose Vilniaus miesto vidurinėse bendrojo lavinimo mokyklose buvo apklausti 123 aštuntų klasių moksleiviai (60 mergaičių ir 63 berniukai), panaudojant anoniminį klausimyną. Tyrimas atskleidė, kad žinios apie įvairias narkotines ir psichotropines medžiagas nepakankamai integruojamos į dėstomus dalykus, moksleiviai apie įvairias narkotines medžiagas daugiau sužino iš radijo bei televizijos, tėvų, nei iš mokytojų pamokų metu. Daugiausiai integruoja biologijos, technologijų (darbų) ir etikos mokytojai. Dažniausiai mokytojai integruoja žinias apie nelegalius narkotikus (49,79%), rūkymą (43,08%), alkoholį (37,19%), o apie vaistus – tik 10,57%. Tik 37,10% apklaustųjų moksleivių nurodo, kad jiems informacijos apie narkotines ir psichotropines medžiagas, gautos pamokų metu, pakanka, 47,15% – pakanka retai ir 15,75% – visada nepakanka. Labiausiai efektyvūs narkomanijos prevenciniame darbe, moksleivių nuomone, yra diskusijų metodas, darbas grupelėse, vaizdo įrašų aptarimas, viktorinos, pokalbis su visa klase ir projektų kūrimas. 81,3% mokytojų kalbasi su visa klase, 45,53% taiko diskusijų metodą, 37,4% – situacinių vaidmenų kūrimą. Mažiausiai taiko individualius pokalbius bei ekskursijas, o jų moksleiviai norėtų daugiau. Moksleivių nuomone, žinių apie narkotines ir psichotropines medžiagas, jų keliamus pavojus jie turėtų gauti jau pradinėse klasėse, bet daugiausiai dėmesio tam reikėtų skirti 5–10 klasėse. Jų nuomone, prevenciniame narkomanijos darbe turėtų dalyvauti visų dalykų mokytojai.

Raktažodžiai: moksleiviai, narkotinės ir psichotropinės medžiagos, integruotas mokymas.

A.Goštautas, E.Kavaliauskaitė

Trumpalaikio profilaktinio mokymo įtaka moksleivių požiūriui ir įsitraukimo į rūkymą kitimui, (30-37).

Santrauka

Rūkymas ir dėl tabako kylančios ligos – tai problema, prilygstanti epidemijai. Daugelis žmonių rūkyti pradeda paauglystėje [1]. Beveik septyni iš 10 rūkančių asmenų teigia, kad norėtų mesti rūkyti arba yra nesėkmingai bandę mesti [2]. Nesėkmingi bandymai mesti rūkyti rodo gilėjančią paauglių priklausomybę nuo nikotino. Pastaraisiais metais ryškėjanti problema yra mergaičių rūkymas. Tyrimų rezultatai rodo, kad prevencinės rūkymo programos nevienodai veiksmingos visiems paaugliams. Taigi jas taikant būtina atsižvelgti į individualius socialinius, psichologinius ir biologinius veiksnius, o tai padidina efektyvumo tikimybę [3]. Šio darbo tikslas – nustatyti, kaip trumpalaikis mokymas keičia VIII–IX klasių (14–16 metų) moksleivių rūkymo žalos vertinimą, didina motyvaciją mesti ar nepradėti rūkyti, mažina per dieną surūkomų cigarečių kiekį bei rūkymo dažnumą priklausomai nuo lyties, rūkymo statuso ir priklausomybės nuo nikotino.

Tyrimo dalyvavo 195 vienos iš Kauno m. mokyklų VIII–IX klasių moksleiviai. Tiriamieji klasėmis buvo suskirstyti į poveikio ir kontrolinę grupes. Rūkymo paplitimas bei požiūris į rūkymą vertinti prieš profilaktinį mokymą ir praėjus 2 savaitėms po jo. Poveikio grupės moksleiviams pamokos metu vyko intensyvus rūkymo profilaktikos užsiėmimas.

Moksleiviai, dalyvavę profilaktiniame užsiėmime, sužinojo apie rūkymo keliamą žalą sveikatai, priklausomybės nuo nikotino simptomus, buvo mokomi būdų, kaip atsisakyti siūlomos cigaretės. Moksleiviams pateikti rūkymo metimo metodai, aptartas jų veiksmingumas bei atkryčio rizika. Nustatyta, kad po profilaktinio rūkymo užsiėmimo didėjo berniukų motyvacija mesti ir nepradėti rūkyti, o mergaitės realiau vertino rūkymo žalą. Po rūkymo profilaktikos moksleiviai buvo labiau linkę mažinti rūkymo dažnį nei cigarečių skaičių. Po poveikio rūkančių nuo nikotino priklausomų berniukų didėjo motyvacija mesti rūkyti. Užsiėmimo nelanke nerūkantys moksleiviai palankiau vertino rūkymą ir jų motyvacija išlikti nerūkiančiais silpnėjo.

Raktažodžiai: profilaktinis mokymas, motyvacija mesti ir nepradėti rūkyti, rūkymo žalos vertinimas, priklausomybė nuo nikotino.

A.Laskytė, N. Žemaitienė, S.Laskienė

Sąmoningai save žalojantys vaikai ir paaugliai: Lietuvoje atliktų tyrimų apžvalga, (38-43).

Santrauka

Straipsnyje analizuojama 1994–2004 metų mokslinės publikacijos ir moksliniai tyrimai, kuriais buvo siekiama nustatyti 10–17 metų vaikų ir paauglių sąmoningo savęs žalojimo paplitimą Lietuvoje ir atskleisti šiam reiškiniui įtakos turinčius socialinius ir psichologinius veiksnius.

Probleminis klausimas: kokie socialiniai ir psichologiniai veiksniai turi įtakos 10–17 metų vaikų ir paauglių sąmoningo savęs žalojimo paplitimui Lietuvoje? Į šį klausimą stengsimės atsakyti, remdamiesi Lietuvoje atliktais tyrimais.

Raktažodžiai: sąmoningas savęs žalojimas, paaugliai, vaikai, socialiniai ir psichologiniai veiksniai.

J.V.Vaitkevičius, T.Bakanovienė, L.Miliūnienė

Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų ugdytinių popamokinės veiklos, laisvalaikio ir savijautos tyrimas, (44-47).

Santrauka

Straipsnyje pateikiami 2004–2005 m. tyrimo, kurio tikslas buvo apžvelgti moksleivių laisvalaikį ir sveikatos aplinką Šiaulių m. bendrojo lavinimo mokyklose, duomenys. Pagrindinis tyrimo metodas – anoniminė anketinė apklausa. Tyrime dalyvavo 1000 Šiaulių m. 5–12 kl. moksleivių. Analizė atlikta statistine programa SPSS 9.0 for Windows. Racionaliai derindami protinį ir fizinį darbą, moksleiviai ilgai esti darbingi, būna geros nuotaikos ir kūrybingi. Laisvalaikis turi įtakos psichinei, fizinei ir intelektinei brandai. Gausėjant informacijos srautui, intensyvėjant mokymo(si) procesui, svarbu tinkamai derinti veiklą ir poilsį. Straipsnyje pateikiami moksleivio laisvalaikio ypatumai, konstatuojama ugdytinių savijauta, popamokinė veikla Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose. Tyrimu nustatyta, kad moksleiviai renkasi tokias poilsio formas, kurių metu vieni su kitais gali bendrauti, ir pernelyg ilgai žiūri televizijos laidas, daug laiko praleidžia prie kompiuterio. Daugelis moksleivių turi psichosomatinių ir neurozinių nerimo simptomų. Kas dešimtas moksleivis turi žalingų įpročių. Tyrimo metu surinkti duomenys tam tikrais aspektais apibendrina moksleivių būklę, išryškina vyraujančias nuomones bei problemines raidos tendencijas [1, 2, 3].

Raktažodžiai: moksleivių laisvalaikis, savijauta, sveikatos priežiūra.

R.Jankauskas, D.Krisiulevičienė

Sergamumas profesinėmis ligomis Lietuvoje ir kitose Europos sąjungos šalyse, (48-51).

Santrauka

Šiame straipsnyje išnagrinėtas ir palygintas sergamumas profesinėmis ligomis Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse. Darbui buvo panaudoti 2004 metais Lietuvos profesinių ligų valstybės registre užregistruoti 939 profesinių ligų atvejai ir 31 945 profesinių ligų atvejai,

užregistruoti 2001 metais 12 Europos Sąjungos šalių. Duomenys išanalizuoti pagal sergančiųjų lytį, amžių, ekonominės veiklos rūšį, profesiją, ligos diagnozę ir profesinių ligų priežastį panaudojant tarptautinius klasifikatorius (NACE, ISCO, EPLPS, TLK-10). Nustatyta, kad sergamumas profesinėmis ligomis Lietuvoje 2004 metais buvo beveik du kartus didesnis negu ES šalyse. Lietuvoje, priešingai negu ES šalyse, jaunesniems darbuotojams profesinės ligos nustatomos daug rečiau, o didžioji dalis ligų nustatoma priešpensinio amžiaus darbuotojams. Pagal ekonominę veiklą Lietuvoje didžiausias profesinis sergamumas buvo statybos ir žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės darbuotojų, o ES šalyse – pramonės ir statybos darbuotojų. Lietuvoje dažniausiai diagnozuotos fizikinių veiksnių (triukšmo ir vibracijos) sukeltos profesinės ligos, o ES šalyse dominavo įtampos veiksnių sukeltos ligos.

Raktažodžiai: profesinės ligos, sergamumas, profesiniai rizikos veiksniai, ekonominės veiklos rūšys.

A.Liutkevičius, D.Tamulionytė, D.Sekmokienė

Funkcinio maisto ingredientai – vartotojams, medikams, maisto produktų technologams, (52-59).

Santrauka

Funkcinio maisto, turinčio papildomą fiziologinį poveikį žmogaus organizmui, efektyvumas priklauso nuo į jį dedamų ingredientų. Šiame straipsnyje apžvelgti kai kurių biologiškai aktyvių funkcinio maisto ingredientų grupių – polinesočiųjų riebalų rūgščių, peptidų ir proteinų, maistinių skaidulų, natūralių augalų ekstraktų, vitaminų ir mineralinių medžiagų – preparatai, jų technologinės ir funkcinės savybės, pasaulio šalių patirtis gaminant ir vartojant maisto produktus su šiais ingredientais, problemos ir perspektyvos.

Raktažodžiai: biologiškai aktyvūs funkcinio maisto ingredientai.

R.Vaičekauskaitė

Šeimos, auginančios vaiką su negalia, situacija vidinės darnos aspektu, (60-66).

Santrauka

Šeimos, auginančios vaiką su negale, situacija dažnai yra sąlygojama išgyvenamo streso. Vidinė darna rodo, kaip šeimos susiformuoja adaptacinį mechanizmą susiklosčiusiai situacijai kontroliuoti. Adaptaciniu mechanizmu galima įvardinti vidinę darną, kurią apibūdina asmens įsitikinimas, kad daugelis jo gyvenimo įvykių bei negatyvių pokyčių yra suprantami (kognityvinis komponentas), prasmingi (vertybinis komponentas) ir kontroliuojami (veiklumo komponentas). Vidinė darna, ma-

noma, yra santykinai pastovi, tačiau stresiniai gyvenimo įvykiai, tokie kaip vaiko su negale gimimas, sąlygoja ryškų jos susilpnėjimą. Galima daryti prielaidą, jog tėvų, auginančių vaikus su negale, vidinė darna yra sąlyginai žemesnė negu tėvų, auginančių raidos sutrikimų neturinčius vaikus. Šio straipsnio tikslas – palyginti vidinės darnos raišką tarp tėvų, auginančių neįgalius vaikus, ir tėvų, auginančių raidos sutrikimų neturinčius vaikus. Tikslui realizuoti atliktas tyrimas, kuriame apklausti tėvai, auginantys vaikus su negale, ir tėvai, auginantys raidos sutrikimų neturinčius vaikus. Standartizuotai apklausai parengta anketa vidinei darnai įvertinti. Apklausoje dalyvavo iš viso 1043 respondentai. Tikslinė tyrimo grupė – šeima, auginanti vaiką su negale, sudarė 41% (N=425). Tyrimo duomenų analizei buvo naudotas statistinis socialinių mokslų paketas SPSS. Mūsų tyrimo duomenimis, vidinės darnos rodikliai išsiskiria dviejose respondentų grupėse: tarp šeimų, auginančių vaikus su negale, ir šeimų, auginančių raidos sutrikimų neturinčius vaikus. Tėvams, auginantiems vaikus su negale, būdingas žemesnis nei sveikų vaikų tėvams vidinės darnos lygis.

Raktažodžiai: vidinė darna, vaiko negalė, šeima.

J.Kurtinaitis, G.Smailytė

Skrandžio vėžiu susirgusių asmenų išgyvenamumas Lietuvoje. 1998-2000 metų sergamumo duomenų įvertinimas, (67-71).

Santrauka

Šio darbo tikslas – nustatyti skrandžio vėžiu susirgusių vyrų ir moterų išgyvenamumą Lietuvoje remiantis Vėžio registro duomenimis bei įvertinti amžiaus, lyties, ligos stadijos ir gyvenamosios vietos (miestas/kaimas) įtaką išgyvenimo trukmei. Ligonių, susirgusių skrandžio vėžiu, išgyvenamumas analizuotas Kaplano-Meierio metodu, o išgyvenamumui palyginti naudotas log-rank testas. Įvertintas penkerių metų stebėtas ir reliatyvus išgyvenamumas. Į analizę įtraukti 2883 asmenys, susirgę skrandžio vėžiu 1998–2000 metais. Penkerių metų stebėtas išgyvenamumas siekė 22,3%, o reliatyvus buvo 28,3%. Moterys, susirgusios skrandžio vėžiu, išgyveno geriau negu vyrai (reliatyvus penkerių metų išgyvenamumo rodikliai atitinkamai 32,3% ir 25,2%). Šios analizės duomenimis, skrandžio vėžiu susirgusių asmenų išgyvenamumui reikšmingos įtakos taip pat turėjo paciento amžius diagnozės nustatymo metu, stadija, kai diagnozuotas susirgimas, ir gyvenamoji vieta. Geresnis išgyvenamumas susijęs su ankstyvesne susirgimo stadija, jaunesniu amžiumi ir gyvenimu mieste.

Raktažodžiai: skrandžio vėžys, išgyvenamumas.

R.Kaffemanas, L.O.Mikelevičienė, I.Kaffemanienė

Sutrikusios psichikos asmenų poreikiai ir jų vertinimo ypatumai, (72-80).

Santrauka

Straipsnyje analizuojami darbingo amžiaus sutrikusios psichikos asmenų svarbiausių problemų ir poreikių bei jų tenkinimo tyrimo duomenys. **Tyrimo tikslas** – nustatyti ilgalaikių psichikos sutrikimų turinčių asmenų poreikius, juos lemiančius veiksnius ir šių poreikių subjektyvaus ir objektyvaus vertinimo ypatumus. **Uždaviniai:** 1) ištirti sutrikusios psichikos asmenų savo poreikių vertinimo skirtumus priklausomai nuo sveikatos būklės, lyties ir amžiaus; 2) išanalizuoti, kaip profesionalai vertina šių asmenų poreikius; 3) nustatyti respondentų ir profesionalų nuomones apie būtinų sutrikusiems asmenims ir faktiškai gaunamų paslaugų apimtį skirtumus.

Siekiant atskleisti šių asmenų gyvenimo kokybės ypatumus, remtasi Maslow poreikių teorija. Taikant Camberwell specifinių poreikių įvertinimo metodiką, tirta, kaip savo funkcines galimybes savarankiškai ar su pagalba tenkinti egzistencinius, saugumo, socialinius ir psichologinius poreikius ir kaip patiriamas problemas vertina patys asmenys ir paslaugas teikiantis personalas, analizuojamos paslaugų poreikio ir jų tenkinimo galimybės.

Tyrimu nustatyta, kad sutrikusios psichikos asmenų poreikiai smarkiai skiriasi. Poreikių struktūroje dominuoja saugumo ir socialiniai poreikiai, persipynę su egzistencinėmis (kasdienio funkcionavimo) ir psichologinėmis problemomis. Itin specifiniai yra šių asmenų psichologiniai poreikiai ir problemos. Kai kurie psichologiniai poreikiai susiję su lyties (psichologinės problemos būdingesnės moterims; alkoholio problemos būdingesnės vyrams) bei sveikatos būklės faktoriais (psichologinių sunkumų daugiau nurodė stacionare besigydantys asmenys). Pasitvirtino hipotezės, kad 1) kai kurie ilgalaikių psichikos sutrikimų turinčių asmenų poreikiai bei problemos priklauso ne tik nuo jų sveikatos būklės, bet ir nuo amžiaus bei lyties, 2) identifikuojant problemas, skiriasi specialistų ir respondentų nuomonės, ypač apie socialinius poreikius: respondentai pageidauja gerokai daugiau paslaugų negu gauna realiai.

Raktažodžiai: sutrikusios psichikos asmenys, gyvenimo kokybė, egzistenciniai, saugumo, socialiniai, psichologiniai poreikiai.

N.Jaščaninienė, M.Boryta

Amoniako ir laktato slenksčių sąryšio reikšmė sportinės treniruotės stebėsenai, (81-84).

Santrauka

Intensyvėjant slenkstiniams fiziniams krūviams dirbančių raumenų ląstelėse didėja amoniako (NH_3) ir laktato (La) koncentracijos. Dėl NH_3 slenkščio (AT NH_3) yra prieštaringų nuomonių. Ir NH_3 , ir La koncentracijų didėjimas priklauso nuo krūvių intensyvumo, jų trukmės, o dėl to kinta transportinės deguonies sistemos funkcinis potencialas ir tuo pačiu raumeninių ląstelių metabolizmas. Didelė La koncentracija gali sukelti lokalinį raumens nuovargį, o padidėjusi NH_3 koncentracija ne tik keičia raumens metaboliką (lokaliai), bet taip pat veikia centrinės nervų sistemos (CNS) veiklą ir gali sukelti centrinės kilmės nuovargį.

Darbo tikslas – nustatyti amoniako (NH_3) koncentracijos kitimus iš-tvermės atletų laktato slenkščio (ATLa4mmol/l) metu ir šių rodiklių kitimų priklausomybę nuo atletų treniruotumo.

Rezultatai. Tyrime dalyvavo didelio sportinio meistriškumo irkluotojai ($n = 13$), kurių intensyvaus sportavimo stažas yra dešimt ir daugiau metų, ir žemesnio sportinio treniruotumo irkluotojai ($n = 15$), turintys 2,5 metų treniuočių stažą. Tyrimai atlikti laboratorijoje ergometru „Concept – II“ individualiai parenkant 50%, 70% ir 85% fizinių krūvių intensyvumą nuo maksimalių asmeninių rodiklių. Laktato slenkščio metu bei po kiekvienos fizinės apkrovos ir pasibaigus krūviui atletų kraujyje buvo matuojamos amoniako ir laktato koncentracijos.

Gauti reikšmingi koreliaciniai sąryšiai ATLa-ATVE ($r=0,69$) ir ATLa-AT NH_3 ($r=0,71$). Abiem atvejais minėti rodikliai žemesnio treniruotumo irkluotojų grupėje nekoreliavo ($r=0,36$, $r=0,24$).

Amoniako koncentracijų kitimų stebėjimai, skatinant deguoninio metabolizmo potencialą, gali padėti išvengti galimo fizinio atletų organizmo pervargimo, kai gali atsirasti organinių pakitimų požymių.

Raktažodžiai: nuovargis, persitreniravimas, laktato slenkstis, amoniako slenkstis, didelio meistriškumo atletai.